

THOMAS MADSEN-MYGDAL

Landbrugsliberalismens største skikkelse.

Af Erik Helmer Pedersen

Da Madsen-Mygdal var 16 år, blev han efter faderens ønske sendt på Jelling seminarium. I 1896 blev han da også lærer, men bortset fra enkelte vikariater for sin far m.m., brugte han dog aldrig denne uddannelse. Hans hu stod så afgjort til landbruget, og efter et ophold på Dalum landbrugsskole 1899-1900 kom han på Landbohøjskolen, hvorfra han i 1902 tog eksamen med en vist aldrig overgået toppræstation. Indrammet af to perioder som lærer på Dalum virkede han 1903-07 som konsulent i planteavl for Jyske landboforeninger. I 1908 blev han forstander på Dalum, en post han bestred til 1/11 1920. I den tid, han kunne afse hertil, virkede han som en myndig og dygtig skoleleder, hvis pædagogiske ambitioner også rakte ind på det kulturelle område. Landbrugsøkonomi og -teknik til hverdag, Mozart og Beethoven til lørdag-søndag under hyppigt medvirken af Madsen-Mygdal-trioen, hvor han selv spillede cello. Hans dybe, varme mandfølkerøst lod sig også gerne høre i f.eks. »Gluntarna«. Snart var der dog bud efter ham udefra. Alt imens han redigerede 4-bindsværket »Landbrugets Ordbog« (1908-14) og desuden skrev flere småskrifter, bla.a. en fortrinlig lærebog »Mergling og kalkning« (1911), blev han formand for Landboforeningen for Odense og omegn og medlem af bestyrelsen for Odense Eksportslagteri (1912). Det rad. Venstre havde bud efter ham ved valgene til rigsdagen 1910, 13 og 15, men blev her mødt med afslag. Også et tilbud i 1913 om at blive trafikminister i regeringen Zahle blev afvist. Han ville være landbrugsminister, hverken mere eller mindre. Snart skulle det da også vise sig, at regeringens mest kompromisløse modstander hed Madsen-Mygdal. På den 4. andelskongres i Odensen 6-7/4 1914 havde han som *sit* svar på Alex. Foss' to år gamle problemstilling »Danmark som industriland« vendt sig skarpt imod det, han kaldte en »kunstig « beskyttelse af industrien. Ethvert indgreb i den frie markedsmekanisme, hvad enten det blev foretaget af statsmagten eller organisationer (=fagforeninger!) skulle skånselsløst bekæmpes. Da nu regeringen under indtryk af verdenskrigens forsyningsvanskeligheder tyede til prisdæpende foranstaltninger, var Madsen-Mygdal, der 2/3 1915 var blevet formand for Odense Eksportslagteri, straks klar med sit alternativ: Statslig foderstofimport i stedet for maksimalpriser på korn (dec. 1914) og dyrtidshjælp, finansieret gennem ekstraordinære skatter, i stedet for lavere hjemmemarkedspriser på flæsk (juli-aug. 1915). I de efterfølgende fire år førte Madsen-Mygdal en

stædig og vedholdende kamp *for* landbrugets ve og vel og *mod* regeringens landsfaderlige bestræbelser på at fordele krigsførtjenesten som neutralt land ligeligt mellem de enkelte borgere. Til dette formål rådede han over ikke færre end 6 organisationsplaceringer på topplanet: Landbrugsrådet af 30/8 1915, Landbrugets eksportdelegation af maj 1916 (-17) (tillige med forpagter Chr. Sonne og Ø.K.s. H.N. Andersen), Industriens og landbrugets 13-mands eksportudvalg, Erhvervenes Fællesudvalg af 23/12 1917 (-19), Det stående Landbrugsudvalg af 13/7 1917 (-19) og formandsskabet for De danske landboforeninger 1918 (-20). I vide kredse stod han i disse år som indbegrebet af saglig indsigt og patriotisk integritet, når han hjemførte resultater fra sine handelsforhandlinger i England, og når han i en indre dansk sammenhæng søgte at få erhvervsøkonomiske og nationale hensyn til at gå op i en højere enhed. Selv lagde han ikke skjul på, at skurken i disse års danmarkshistoriske drama ret entydigt var industrien, især den del heraf, som stod Prisreguleringskommissionen af 7/8 1914 nær. Det måtte da harme Madsen-Mygdal dobbelt at se den andelsorganiserede landbrugsindustri krybe ind under statsmagtens skjærmende ly. Foderstofbranchen og Andelsbanken under rivalen til posten som landbrugets topleder Anders Nielsen og mejeribrugget under dennes kronprins Niels Porse påkaldte sig her mest opmærksomhed. Begge ville de fremme aktiviteter, som efter Madsen-Mygdals opfattelse ikke ville kunne overleve på markedsøkonomiske vilkår. Da krigen var slut nov. 1918, måtte det iflg. Madsen-Mygdal være regeringens fornemste opgave at få genskabt frie forhold. Da Zahle-styret ikke desto mindre tøvede hermed, ja faktisk var mest stemt for at videreføre den reguleringspolitiske linje og i den sammenhæng stemme landbrugets produktion og afsætning efter landets ydre og indre behov, satte Madsen-Mygdal fra sommeren 1919 en afgørende kampagne ind. Her kom posten som ledende præsident i en erhvervspolitisk nydannelse: Landbrugsrådet (af 20/6 1919), oprettet af De danske landboforeninger, Andelsudvalget og Landhusholdningsselskabet, Madsen-Mygdal svært tilpas. Samtidig med at han afviklede sine tidligere engagementer (slagteriet 18/8 19, landbrugsskolen og posten som formand for Foreningen af danske landbrugslærere pr 1.11.1920), mobiliserede han hele sin indflydelse på at bekæmpe reguleringspolitikken og på at få tilvejebragt et liberalt alternativ. Det traf sig da yderst belejligt, at regeringen omgikkedes med planer om at modgå faldet i kronkursen gennem importrestriktioner (dec. 1919). Her over for satte han *sit* frigørelsesprogram, som han, omend med noget besvær, fik Landbrugsrådets støtte til. Da regeringen i begyndelsen af marts 1920 alligevel søgte at få sine tanker fæstnet i lovform, kaldte Madsen-Mygdal til offensiv fra nær og fjern. Det er hævet over enhver tvivl, at han her handlede i nær forståelse med Ø.K.s H.N. Andersen, som i løbet af marts 1920 stod som regeringens afgørende modstander i spørgsmålet om Danmarks holdning til grænsespørgsmålet (»Påskekrisen«). I det afskedigede Zahle-ministeriums sted fremstod et par forretningsministerier, og i denne periode søgte Madsen-Mygdals landbrugsråd at få etableret en vareudveksling mellem Danmark (landbrugsvarer plus planteolie fra Ø.K.!) og Tyskland (råvarer

og drivstoffer). Det mislykkedes imidlertid. Efter Venstres sejr ved folketingsvalget 26/4 blev Madsen-Mygdals landbrugsminister i den nye regering Niels Neergaard 1920-24. I betragtning af Madsen-Mygdal tilintetgørende kritik af Zahle-regeringens påståede forkærlighed for centralistiske styreformere måtte det virke ikke så lidt ironisk, at netop *han* måtte lægge navn til nok en kornlov til regulering af landets forsyning med brødkorn. (10/9 1920). Da også Valutakommissionen af 4/9 s.å. også foretrak reguleringslinjen, fik Madsen-Mygdal dens betænkning lagt ad acta, mens han selv og H.N. Andersen nok engang drog til England for at få liberaliseringen fremskyndet derovre. England fjernede da også restriktionerne på levnedsmiddelimporten pr. 1/4 1921, selv om Madsen-Mygdals andel i denne beslutning nok er beskeden. På sin side sørgede han effektivt for at få fjernet alle bånd på dansk landbrugsproduktion og -afsætning. En vidtgående hensyntagen til de frie og uafhængige landbrugsproducenter – det karakteriserer i få ord hans indsats som landbrugsminister. De få lovgivningsinitiativer, han tog i denne periode, havde så at sige alle det sigte at lette og forbedre landmændenes produktions- og afsætningsforhold. Gennem statshusmandsloven af 6/5 1921 brød han afgørende med Zahle-regeringens forsøg på at erstatte de traditionelle besiddelsesformer i statshusmandsbruget med jordrentebruget (jordlovene af 4/10 1919). Her som andetsteds foretrak Madsen-Mygdal ubetinget det traditionelle selveje.

Når der ikke kan påvises flere principielle udspil fra landbrugsministeren Madsen-Mygdal i disse år, hænger det givet sammen med den kendsgerning, at han fra sept. 1922 de facto var regeringens leder, efter at Neergaard afgørende havde fejlbedømt situationen omkring Landmandsbankens sammenbrud. Når så J.C. Christensen kort forinden var trådt tilbage fra posten som kirkeminister, havde Venstre hårdt brug for en markant lederskikkelse, der som Madsen-Mygdal mestrede den kunst på en gang at fremstå som en lidt fjern, ophøjet *vejviser* og som en nær, fortrolig *vejleder*. Selv om han ikke var folketaler i klassisk forstand, var han på talerstolen helt suveræn i sin evne til at stille tingene op i forenklede modsætningsfigurer. Den frie, oplyste bondestand, der så at sige arbejdede døgnnet rundt og som tog konjunkturerne, som de nu bød sig, se det var landets egentlige arbejdere. Omvendt med de fagorganiserede arbejdere, som prioriterede deres egen velfærd og komfort højere end deres produktive indsats. Ved at bortvise enhver tale om kunstig toldbeskyttelse, blev dansk landbrug stort, betroede han 8/11 1922 i Folketinget De Konservatives Povl Drachmann, som 25/10 s.å. havde efterlyst en »aktiv handels- og toldpolitik«. Da han 20/12 1924 skulle føre loven om kronekursens stabilisering gennem Landstinget, fik De Konservative endnu et hip: De tænker kun på told, told, og atter told! Den dag var han ligefrem vittig, ja i julehumør. Da ramte ulykken ham og familien juleaftensdag gennem den nærtstående broder Johannes' død. Det kastede Madsen-Mygdal ud i en alvorlig krise, personligt som økonomisk. Broderen havde i sept. 1920 hjulpet ham til at købe godset Edelgave i Smørum ved København, og nu skulle beløbet udredes. Så hårdt tog det på ham, at han nedlagde sit landstingsmandat (valgt i 4. kreds 10/8 1920) pr. 1. marts 1925. Afbrudt af hospitals- og rekreationsophold

lykkedes det dog for ham at komme tilbage til organisationsarbejdet og til det politiske liv. Som formand for De sjæll. landboforeninger og for De danske landboforeninger fra 1924 blev han i 1925 påny medlem af Landbrugsrådet. Her fik han s.å. rådet reorganiseret efter en svær indre krise. Som Neergaards arvtager fik han i løbet af det følgende år Venstre placeret i en stærkere markeret modstanderposition over for Stauning-regeringens arbejdervenlige politik. Hans krav var, at stat og kommune skulle reducere de offentlige budgetter i samme målestok som kronens værdi var blevet forøget efter dens opgang til pari siden sommeren 1925. Det blev han 10/10 1926 Venstres leder på; det gav ham 6/11 kandidaturen som sønderjydernes førende venstre-folketingsmand i Haderslev-Åbenrå-Sønderborg-Tønder amtskreds, og det førte ham frem som chef for en mindretalsregering 14/12, baseret på støtte fra De Konservative. Hans indsats her gennem de næste 2½ år blev først som sidst præget af hans bestræbelser på at forsvare det liberale bondesamfund mod byerhvervenes og bybefolkningens stadigt stærkere fremtrængen. Udgiftsreduktioner («nedskæringer» sagde modstanderne) og en erhvervsstøtte ud fra princippet hjælp-til selvhjælp og krisehjælp, især til sønderjyske landmænd, må blive nogle af de vigtigste overskrifter til Madsen-Mygdal-perioden. Programmet blev dog ikke gennemført uden modstand, også fra konservativ side. Flere af Venstres rigsdagsmedlemmer vendte sig også imod den u-sociale politik, der her blev ført, ikke mindst lettelserne i formuebeskatningen gennem lov af 22/12 1927. I sept. 1928 forlod handelsminister N.M. Slebsager regeringen, fordi kollegerne ikke ville gå så langt som han i bestræbelserne på at hjælpe et nødstedt pengeinstitut, Privatbanken i København. Forslag til nye love om så vigtige sager som banker, næringsvæsen, beskatning af fast ejendom og rigsdagsvalgregler kom ikke ud over udvalgsstadiet. Sluttelig sagde Det konservative Folkeparti under dets nye leder J. Christmas Møller også fra under behandling af finansloven 21/3 1929, angiveligt fordi forslagets par. 21-22 ikke opfyldte forsvarsordningen af 1922. Ved det efterfølgende valg til Folketinget 24/4 fik Socialdemokratiet og Det radikale Venstre flertallet og dannede følgende regering. I januar det følgende år blev Madsen-Mygdal formand for Venstres nye landsorganisation og rejste derefter på en kombineret rekreations- og forretningsrejse for Ø.K. til Østen. Skæbnen ville imidlertid, at han blev alvorligt syg derude. Næppe helt restitueret tog han året efter kampen op med to hver for sig aktuelle og alvorlige samfundsproblemer: landbrugskrisen og den politik, Stauning-Munch-regeringen stik imod alle Madsen-Mygdals intentioner ville slå ind på her. Modsat regeringens forslag om en statslig indgriben tænkte han sig krisen løst nedefra gennem en reorganisering og udbygning af andelsbevægelsen og gennem nok en tilpasning af de offentlige budgetter (sept. 1931). Her måtte han imidlertid opleve at se De Konservative finde sammen med regeringen om en statslig hjælpeaktion til fordel for såvel bonde som arbejder. (19/10). Da han så selv et fjerdingår senere ville være først på pletten med et forslag til at løse de handelspolitiske vanskeligheder, fremkaldt af tyske toldforhøjelser på smør, var regeringen ubarmhjertig nok til at lade Venstres leder stå med det politiske

ansvar for den foreslåede valutaregulering – som den attråede heftigst af alle. Dermed var Madsen-Mygdals politiske karriere i realiteten til ende. Det var Oluf Krag og H. Hauch, der tegnede partiets linje ved de to efterfølgende kriseforlig juni 1932 og januar 1933. Den 5/8 1933 nedlagde Madsen-Mygdal sit folketingsmandat og dermed ledelsen af Venstres rigsdagsarbejde. Til gengæld fortsatte han som partiets landsformand. Det skabte politiske forviklinger i løbet af tredive år, når landsformanden talte varmt om kræfternes frie spil og når partiets politiske ledere: Krag (1933-36) og Søren Brorsen (1936-40) i samarbejde med regeringen søgte at tøjle de selvsamme kræfter. Et sådant pavedømme ville en Madsen-Mygdal aldrig finde sig i, lød det ironisk fra Brorsen. Da Madsen-Mygdal ligeledes var stærkt imod, at Venstre blev repræsenteret i den nationale samlingsregering efter 9. april 1940 – og i øvrigt udviste større forståelse for den tyske besættelsesmagt end samtiden kunne acceptere – måtte han 16/9 1941 træde tilbage som Venstres landsformand. I stedet helligede han sig helt sin store landbrugsvirksomhed, som udover Edelgave omfattede forpagtningen af Brændte Ege (1928 ff.) og Ourupgård (1934 ff.). Fra 1938 var han desuden formand for Akts. Det østasiatiske Industri- og Plantage Kompagni.

Man kan nok mene, at Madsen-Mygdal i sine sidste år som politiker mistede det meste af sin tidligere indflydelse. Set i et længere perspektiv er det dog uden for al diskussion, at han næst efter J.C. Christensen er den politiker, der mest afgørende har præget Venstres politik. Klarere – og tidligere – end nogen anden i samtiden så han de problemer, et liberalt bonde- og foretagerparti ville blive stillet over for i industrialismens og velfærdssamfundets tidsalder. I hans imponerende og myndige førerskikkelse forenedes idé- eller måske snarere princippolitikerens med det gustne, realpolitiske overlæg, sådan som *han* opfattede det. På denne baggrund kunne han ikke nære større sympati for partitaktiske overvejelser og manøvrer, især ikke når de sigtede mod at imødekomme arbejdersidens ønsker. Han var helt uden forståelse for de socialpsykologiske problemer, der opstår, når lønmodtagere uden større indflydelse på produktionens tilrettelæggelse forener sig til forsvar for deres interesser. Det er derfor forståeligt, at de færreste i hans samtid evnede at se bag den Madsen-Mygdal'ske facade. I så fald ville de have set et følsomt, dybt religiøst og musisk begavet menneske, hvis værdiforestillinger langt hen ad vejen bestemte hans politiske adfærd.